

18 Mayıs tarihli raporunda Habsburg elçisi Schmid, sabah erkenden diplomatik meseleleri görüşmek üzere Receb Paşa'nın sarayında bulunduğu sırada bir kapıcıbaşının gelerek kendisini saraya çağırıldığını, onun da hemen ata binerek saraya gittiğini ve bir başka kapıdan içeri alınarak cellâtlarıyla karşı karşıya kaldığını yazar (Ercan, s. 147-148). Bu anlatım, Receb Paşa'nın kendine olan güvenini ve padişahın herhangi bir kötü niyetinden şüphelenmediğini açık şekilde gösterir. Osmanlı kaynaklarına göre ise divandan sonra padişahın huzuruna çıkan Receb Paşa ansızın cellâtlarla karşılaştı ve da ha önce ayak divanına çıkarken kendisine abdest alarak kulun karşısına çıkmasını tembihlediğini unutmayan padişahın, "Gel beri topal zorbabaşı, bre kâfir, abdest al" şeklindeki sert hitabına mâruz kalıp orada boğduruldu (28 Şevval 1041 / 18 Mayıs 1632). O sırada divanda bulunduğu belirtilen tarihçi Peçuylu İbrâhim, Receb Paşa'nın sarahaleyn divan sırasında uyuşukluk içinde uyuklayıp durduğunu, bundan hareketle uykusuz kalmış olduğunu düşündüğünü yazarken îmâ yoluyla hasımlarının dolduruluşuna kurban gittiğini ifade eden cümleler kullanır (*Târih*, II, 426). Osmanlı kaynaklarında kibirli, hilekâr, ikiyüzlü olarak tanımlanan Receb Paşa'nın büyük bir servete sahip olduğu, bunların tamamına devlet tarafından el konulduğu bilinmektedir. Mehmed b. Mehmed onun hiçbir hayratının bulunmadığını belirtir. Dönemin önemli hekimi Emir Çelebi *Enmûzecü't-tıb* adlı eserini Receb Paşa adına yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 769; Hasanbeyzâde Ahmed, *Târih* (haz. Şevki Nezihi Aykut), Ankara 2004, III, 994, 1006, 1028, 1035; Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (*Edirneli*)'nin *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr'ı ve Târih-i Âli Osmân'ı* (haz. Abdurrahman Sağır, doktora tezi, 2000), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 57-58; *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Târihi* (haz. Ziya Yılmaz), Ankara 2003, I, 649, 703-708; II, 756-758, 765, 782, 784, 789, 794, 802-803, 806; Peçuylu İbrâhim, *Târih*, II, 420-426; Kâtib Çelebi, *Fezleke* (haz. Zeynep Aycibin, doktora tezi, 2007), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, III, 672, 725, 732-733, 746-748, 767-768, 773, 793, 825-827, 854; *Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin Rauzatü'l-Ebrâr Adlı Eseri (1299-1648): Tahlil ve Metin* (haz. İbrahim Özgül, doktora tezi, 2010), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 237, 246; Naîmâ, *Târih* (haz. Mehmet İpşirli), Ankara 2014, II, 475, 477, 501, 535; III, 604, 608, 637, 690-692, 703-717; *İngiltere'nin İstanbul Elçisi Thomas Roe'nun Diplomatik Yazışmaları, 1621-1628* (haz. Ahmet Büyükkasoy, yüksek lisans tezi, 2012), MÜ Tarih Araştırmaları Enstitüsü, II, 868-871, 1125-1128;

Hammer (Atâ Bey), IX, 132; J. W. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2011, IV, 32-36, 99-104, 317-319; Hüseyin Onur Ercan, *Osmanlı-Habsburg Diplomasisi: Rudolf Schmid'in Nihai Raporunun Türkçeye Çevirisi ve Otuz Yıl Savaşlarıyla İlişkisi (1629-1643)* (yüksek lisans tezi, 2013), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 147-148, 298; L. P. Peirce, *Harrem-i Hümayun: Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükûmranlık ve Kadınlar* (trc. Ayşe Berktaş), İstanbul 1996, s. 301; M. Cavid Baysun, "Murad IV.", *İA*, VIII, 627-629.

FERİDUN EMECEN

RESMŪKÎ

(الرسموكي)

Ebû'l-Abbâs Sîdi Ahmed
b. Süleymân b. Yaizzâ et-Tâgâtîni
er-Resmûkî el-Cezûlî el-Merrâküşî
(ö. 1133/1721)

**Ferâize dair eserleriyle tanınan
Faslı Mâlikî fakihî,
sûfî ve edip.**

Sûs bölgesinde Tâgâtîn (Gâtîne) köyünde doğdu. Cezûle kabileleri arasında yer alan Resmûke kabilesinden ilim ehli bir aileye mensuptur. Fakih olan babası ve kardeşi Muhammed et-Tâlib 1072'de (1662) düşmanlarıyla çıkan bir kavga sırasında katledilince memleketinden ayrıldı. Önce Tâzemmut'taki Simlâliyye Zâviye ve Medresesi'nde Muhammed b. Abdullah b. Ya'kûb es-Simlâlî, kardeşi Ahmed ve oğlu Muhammed es-Simlâlî, ayrıca Abdülazîz b. Ebû Bekir er-Resmûkî, Hasan b. Ali b. Dâvûd es-Simlâlî gibi âlimlerden ders aldı. Daha sonra gittiği Târûdânt'ta Şâzeliyye-Nâsiriyye şeyhi Ahmed b. Muhammed İbn Nâsir ed-Der'îye intisap etti. Buradan Fas'a geçti ve ardından Merakeş'e yerleşti. Bu yolculukları sırasında da Ebû Ali Hasan b. Mes'ûd el-Yûsî, Abdülkâdir b. Ali el-Fâsî, Muhammed b. Yûsuf et-Temlî el-Merrâküşî'den ders okudu. Bazı kaynaklarda, Muhammed b. Muhammed el-İfrenî'den naklen devrin tanınmış sûflerinden Ebû Abdullah İbnü'l-Mübârek el-Akâvî'nin her işinde onunla istişare ettiği belirtilirse de (İbnü'l-Muvakkıt, I, 218; *Mv.AÜ*, X, 279) Akâvî daha önce yaşamış olup burada söz konusu olan Resmûkî isim ve nisbe benzerliği bulunan başka bir kişidir (Hudaykî, I, 22, 114-115, 252; Abbâs b. İbrâhim, II, 366; Muhammed Muhtâr es-Sûsî, *el-Ma'sûl*, XVIII, 365).

Hiç evlenmeyen Resmûkî, Merakeş'e yerleştikten sonra Mevâsin Medresesi'nde münzevi bir hayat yaşadı, telif ve eğitim faaliyetleriyle meşgul oldu, bütün kitaplarını burada yazdı ve birçok talebe yetiş-

tirdi. Bu sebeple "sâhibü'l-medrese" lakabıyla anıldı. Yetiştirdiği talebeler arasında İbrâhim b. Muhammed es-Simlâlî, Muhammed es-Sagir el-İfrenî, Muhammed b. Abdullah el-Erîzî ve Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Abbâsî es-Simlâlî'nin adı anılır. Hudaykî de kendisine yetiştiğini, fakat küçük yaşta olduğundan ondan faydalanmadığını belirtir (*Tabakât*, I, 114). Kaynaklarda özellikle hesap, ferâiz, astronomi, dil ve edebiyat alanlarında tanınmış bir âlim, Sûs ve çevresinde fetvalarına başvurulmuş bir fakih, mahir bir edip ve şair, ârif, âbid ve zâhid bir sûfî olduğu, halk ve devlet ricali katında büyük itibar edindiği kaydedilen Resmûkî 1 Receb 1133 (28 Nisan 1721) tarihinde Merakeş'te vefat etti ve Bâbüddebbâğ dışında bulunan Sîdi Ebû İbrâhim es-Seffâc'ın kabri yanına defnedildi. Ferâize ilgili olanlar başta olmak üzere eserleri günümüzde de Cezûle ve çevresindeki medreselerde okutulmaktadır. Hasan el-Lüveyzî, Dârü'l-hadisî'l-Haseniyye'de (Rabat) *Ahmed b. Süleymân el-Cezûlî er-Resmûkî: Hayâtühû ve âşâruh* adıyla bir bitirme tezi hazırlamıştır (1995).

Eserleri. 1. el-Cevâhirü'l-meknûne fî sadeî'l-ferâ'izi'l-mesnûne (Fas 1324, çeşitli eserlerle birlikte bir mecmua içinde). Miras hukukuna dair 432 beyitlik bir eserdir. *Manzûmetü'l-Cevâhiri'l-meknûne fî'l-hisâb*, *Manzûmetü 'ilmi'l-ferâ'iz*, *el-Urcûzetü'r-Resmûkiyye* ve kısaca *er-Resmûkiyye* diye de anılır. Müellif bu eserine *İzâhu'l-esrâri'l-maşûne fî'l-Cevâhiri'l-meknûne* adıyla muhtevalı bir şerh yazmış (Kahire 1344; Dârülbeyzâ 1345; nşr. İbrâhim İbrâhim et-Tâmîrî, Dârülbeyzâ 1425/2004), daha sonra bundan özetlediği küçük şerhi *Hilyetü'l-Cevâhiri'l-meknûne*'yi kaleme almıştır (nşr. İbrâhim İbrâhim et-Tâmîrî, 2004). Küçük şerh üzerine Sâlih b. Abdullah es-Sâlihî el-İlgî *Delîlül-fârîz ve miftâhu'l-ferâ'iz* adıyla bir ta'lik yazmış, eseri ihtisar ve tehzip etmiştir (Dârülbeyzâ 1990). *el-Cevâhirü'l-meknûne* ayrıca Hasan b. Abdullah es-Sûsî tarafından *Cedâvilü Şerhi'l-Urcûzeti'r-Resmûkiyye fî'l-ferâ'iz* adıyla şerhedilmiştir (yazması için bk. Menûnî, s. 144).

2. Keşfü'l-ħicâb li'l-aşfiyâ'i'l-aħbâb 'an (‘alâ) Ecnihâti'r-raġġâb fî ma'ri-feti'l-ferâ'iz ve'l-hisâb. Yine ferâiz konularıyla alâkalı olan bu eserinde Resmûkî, Ebû Sâlim İbrâhim b. Ebû'l-Kâsım (Belkâsım) es-Simlâlî'nin talebe arasında "Tesmeit" adıyla tanınan (Hudaykî, I, 123) *Ecnihâti'r-raġġâb* veya *el-Ûr-*

cûzetü (*el-Şaşıdetü/el-Manzûmetü*)'s-*Simlâliyye fi'l-hisâb* isimli otuz altı beyitlik manzumesini seksen dört beyit ekleyerek 120 beyte çıkarmış, ardından hepsini birlikte şerhetmiştir (Fas 1322). Resmûkî, Simlâlî'nin eseri üzerine ayrıca *Ma'ûnetü'l-aḥbâb 'alâ fetḥi Ecnîḥati'r-raġġâb* adıyla orta (yazma nüshaları için bk. Abdülvehhâb b. Mansûr, VI, 215; İbn Zeydân, II, 57, dipnot 232; *el-Fihri-sû's-şâmil*, X, 78) ve *Miftâḥu Ecnîḥati'r-raġġâb fi ma'rifeti'l-ferâ'iz ve'l-hisâb* isimle küçük (Fas 1322) iki şerh daha yazmıştır. **3.** *Ma'ûnetü'l-iḥvân 'alâ mes'eleli evlâdi'l-a'yân ve şibhihâ mine'l-mesâ'ili'l-muhtâceti li'l-beyân*. Ana-baba bir kardeşlerle ilgili çeşitli fikhî meseleleri ihtiva eder (yazma nüshaları için bk. Abdülvehhâb b. Mansûr, VI, 215; İbn Zeydân, II, 58). Bu eserin Selâ'da bulunan Subeyhiyye Kütüphanesi'ndeki bir yazmasının sonunda müellife ait *Fetâvâ fıkhiyye* adlı bir bölüm vardır (Muhammed Haccî, s. 202-203; *el-Fihri-sû's-şâmil*, VII, 35). **4.** *Ta'lik (Hâşiy) 'alâ mes'eleli deyni'l-ecnebî fi Şerḥi'l-Kaleşâdi 'alâ (ferâ'izi) Muḥtaşari Ḥalîl* (yazma nüshası için bk. Muhammed el-Alemî, s. 149). **5.** *Şerḥu'l-Mürşidi'l-mu'in*. İbn Âşir el-Fâsî'nin *el-Mürşidü'l-mu'in 'ale'z-zarûri min 'ulûmi'd-dîn* adlı manzum ilmihalinin şerhidir (yazması için bk. *el-Fihri-sû's-şâmil*, V, 507). **6.** *Ecvibe 'an mesâ'il fi't-tevhîd ve ğayrih* (yazması için bk. Menûnî, s. 111). **7.** *Kifâyetü zevî'l-elbâb fi fehmi Ma'ûneti't-ḥullâb*. Ali b. Muhammed ed-Dâdesi'nin *ed-Dâdesiyye* diye de anılan, mevâkit ilmîne (ilm-i mîkât) dair manzumesinin şerhidir (yazma nüshası için bk. Muhammed el-Muhtâr es-Sûsî, *Sûsü'l-âlime*, s. 192; Abdülvehhâb b. Mansûr, VI, 215). Müellif bu şerhini *'Umdetü'r-ruġġâb fi ḥalli elfâzi Ma'ûneti't-ḥullâb* adıyla ihtisar etmiştir (İbn Zeydân, II, 56; ayrıca bk. Abdülvehhâb b. Mansûr, VI, 216). **8.** *Şerḥu Ravzati'l-ezhâr*. Abdurrahman b. Muhammed el-Medyûnî el-Câdirî el-Fâsî'nin *Ravzatü'l-ezhâr fi 'ilmi vakti'leyle ve'n-nehâr* adlı eserinin şerhidir (bk. Hudaykî, II, 533; İbn Zeydân, II, 58). **9.** *Şerḥu nazmin fi keyfiyyeti istiḥrâci yevmi duḥûli yenâyir* (yazma nüshası için bk. Sıddîk İbnü'l-Arabî, s. 482; Abdülvehhâb b. Mansûr, VI, 216). **10.** *Manzûme (Lâmiye) fi'l-arûz*. Hazrecî'nin aruz ve kafiyeye dair *el-Ḥazreciyye (el-Şaşıdetü'l-maḥşûre)* adlı kasidesini tamamlamak amacıyla kaleme alınan bu eser *İzâḥu mühimmâti'l-arûz li-men ih-*

temme ileyhi bi'n-nühûz adıyla da anılır (nazmin yazması için bk. İbn Zeydân, II, 58). Resmûkî'nin bu eseri hem kendisi hem de Sıdî Muhammed et-Tihâmî tarafından şerhedilmiştir. **11.** *el-Ecvibetü'n-naḥviyye fi'l-münâdâ'l-muzâf li'l-yâ' ve'l-istiġâse ve'n-nüdbe ve't-terhîm* (yazma nüshası için bk. Sıddîk İbnü'l-Arabî, s. 406; M. İbrâhim el-Kettânî – Sâlih et-Tâdilî, V, 21-22). Müellifin kaynaklarda daha başka eserleri de zikredilir (eserlerinin bir listesi, muhtevaları ve yazma nüshaları için bk. Abdülvehhâb b. Mansûr, VI, 214-216; *İzâḥu'l-esrâri'l-maşûne*, neşredeninin girişi, s. 18-24).

Resmûkî'nin ayrı ayrı mecmualar içinde kaydedilmiş olmakla birlikte (*Ḥulletü'l-arûs fi evcibeti ve es'ileti ehli Sûs* adıyla kendisine nisbet edilen eser de bunlardan biri olmalıdır) henüz derlenmemiş olan (Muhammed el-Muhtâr es-Sûsî, *Sûsü'l-âlime*, s. 192; *el-Ma'sûl*, XVIII, 359; *İzâḥu'l-esrâri'l-maşûne*, neşredeninin girişi, s. 22) fetvalarından bazıları muahhar kaynaklarda nakledilmiştir (Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, I, 57-59; Muhammed Muhtâr es-Sûsî, *el-Mecmû'atü'l-fıkhiyye*, s. 139). Ayrıca bazı hocalarına ve arkadaşlarına yazdığı, kendi hayatı ve eserleri hakkında bilgiler içeren mektupları günümüze ulaştırmıştır (Muhammed Muhtâr es-Sûsî, *el-Ma'sûl*, V, 65-69; XVIII, 360-364; Abdülvehhâb b. Mansûr, VI, 216-221). Bir kısım kütüphane kayıtlarında Resmûkî'ye nisbet edilen *Mübrizü'l-kavâ'id-i-râbiyye mine'l-Şaşıdeti'l-Mecrâdiyye (Mv.AC, X, 280)*, İbnü'l-Mecrâdi diye tanınan Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Fezârî es-Selâvî'nin *Şerḥu'l-Cümel* isimli manzum eseri üzerine Ali b. Ahmed b. Muhammed el-Cezûlî er-Resmûkî'nin (ö. 1049/1639; bk. Hudaykî, II, 484; Menûnî, s. 153) yazdığı bir eser olup Fahreddin Kabâve tarafından neşredilmiştir (Dımaşk 1429/2008).

BİBLİYOGRAFYA :

Resmûkî, *İzâḥu'l-esrâri'l-maşûne fi'l-cevâhiri'l-meknûne fi şadeḥi'l-ferâ'izi'l-mesnûne* (nşr. İbrâhim İbrâhim et-Tâmîrî), Rabat 1425/2004, neşredeninin girişi, tür.yer.; Hudaykî, *Ṭabaḳât* (nşr. Ahmed Bümezgû), Dârülbeyzâ 1427/2006, I, 22, 103, 114-115, 123, 144, 252, 292; II, 358-359, 484, 533; Selâvî, *el-İstikşâ*, VII, 113; Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, *Selvetü'l-enfâs* (nşr. Abdullah Kâmil el-Kettânî v.dğr.), Dârülbeyzâ 1425/2004, I, 57-59; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 709; Abbas b. İbrâhim, *el-İlâm*, II, 366; Abdülaziz Binabdullah, *Ma'lemetü'l-fıkhi'l-Mâlikî*, Beyrut 1403/1983, s. 53, 107; Zirikî, *el-A'lâm (Fethullah)*, I, 133; Menûnî, *Delilü maḥtûḫâti Dâri'l-kütübî'n-Nâşriyye bi-Temğrât*, Muhammediyeye 1405/1985, s. 111, 144, 153; Mu-

ammed Haccî, *Fihri-sû'l-Ḥizâneti'l-İlmiyye-ti's-Şubeyhiyye bi-Selâ*, Küveyt 1406/1985, s. 115, 136, 146, 202-203, 204, 529; a.mlf., "Taġâtinî, Aḥmed b. Süleymân", *Ma'lemetü'l-Maġrib*, Rabat 1415/1995, VII, 2435-2436; Fevzi Abdürrezzâk, *el-Maḥbû'âtü'l-ḥaceriyye fi'l-Maġrib*, Rabat 1406/1986, s. 61, 85; Muhammed Muhtâr es-Sûsî, *Medârisü Sûsi'l-âlika*, Tanca 1407/1987, s. 58, 62, 63-64, 66; a.mlf., *el-Mecmû'atü'l-fıkhiyye fi'l-fetâva's-Sûsiyye* (nşr. Abdullâh ed-Derkâvî), Akâdir 1416/1995, s. 139; a.mlf., *el-Ma'sûl fi'l-İlgiyyin ve esâtizetihim ve telâmizetihim ve esdiḳâ'ihimi's-Sûsiyyin*, Beyrut 1435/2014, V, 65-69; XVIII, 357-365; a.mlf., *Sûsü'l-âlime (el-Ma'sûl ile birlikte)*, Beyrut 1435/2014, s. 191-192; İdrîs b. Mâhî el-Kaytûnî, *Mu'cemü'l-maḥbû'âtü'l-Maġribiyye*, Selâ 1988, s. 128-129; Sıddîk İbnü'l-Arabî, *Fihri-sû maḥtûḫâti Ḥizâneti İbn Yûsuf bi-Merrâkûş*, Beyrut 1414/1994, s. 290, 292, 406, 482, 490; *Fihri-sû maḥtûḫâti Merkezi Aḥmed Bâbâ li't-tevşîḳ ve'l-buḥûsi't-târîḫiyye bi-Tinbûktü* (nşr. Abdülmuhsin Abbas v.dğr.), London 1995-98, I, 102, 310-311; II, 138; V, 42; M. İbrâhim el-Kettânî – Sâlih et-Tâdilî, *Fihri-sû'l-maḥtûḫâti'l-Arabiyye-ti'l-maḥfûza fi'l-Ḥizâneti'l-âmmi bi'r-Rabâ*, Rabat 1997, V, 21-22, 166-167; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-Maġribi'l-Arabî*, Rabat 1419/1998, VI, 213-221; *el-Fihri-sû's-şâmil: el-Fıḫ ve uşûlüh* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1420-25/1999-2004, I, 795-796; III, 294, 914; V, 62, 149, 507; VII, 35, 436; VIII, 283; X, 78, 156, 546, 716; Y. S. Allûş – Abdullâh er-Reçrâcî, *Fihri-sû'l-maḥtûḫâti'l-Arabiyye-ti'l-maḥfûza fi'l-Ḥizâneti'l-âmmi bi'r-Rabâ*, Rabat 1421/2001, I/2, s. 255, 279, 295; II/2, s. 266; İbnü'l-Muvakkıt, *es-Sa'âdetü'l-ebediyye fi't-tarîf bi-mesâhiri'l-ḥazreti'l-Merrâkûşiyiyye* (nşr. Hasan Cellâb – Ahmed Mütefekkir), Meraḳeş 1423/2002, I, 217-218; Muhammed el-Kâdirî – Muhammed Melşûş, *Fihri-sû'l-maḥbû'âtü'l-ḥaceriyyeti'l-Maġribiyye*, Dârülbeyzâ 2004, s. 77-78; İbn Zeydân, *Mu'cemü ṭabaḳâti'l-mü'ellifin 'alâ 'ahdi devleti'l-Aleviyyin* (nşr. Hasan el-Vezzânî), Rabat 1430/2009, II, 56-58; Muhammed el-Alemî, *ed-Delilü'l-târîḫî li-mü'el-lefâti'l-mezhebi'l-Mâlikî*, Rabat 1433/2012, s. 134, 149, 332, 343, 351, 412, 414, 415, 429, 434, 435; Abdullâh Necmî, "er-Resmûkî, Aḥmed b. Süleymân", *Ma'lemetü'l-Maġrib*, Rabat 1422/2001, XIII, 4340-4342; Münîr b. Muhtâr et-Tellî, "er-Resmûkî, Ebû'l-'Abbâs Aḥmed b. Süleymân", *Mv.AC*, X, 279-281.

 AHMET ÖZEL

REŞİDÎ, Muhammed (1915-2001)

Endonezyalı müslüman aydın,
devlet adamı.

20 Mayıs 1915'te Orta Cava'nın Yogya-karta şehrinde Cavalı varlıklı bir aile içinde doğdu. Çocukluğundaki adı Saridi olup babası Atmosudigdo elmas ticaretiyle meşğuldü. Küçük yaşlarda tabacının tuttuğu hocadan evinde Kur'an'ı ve bazı dinî bilgileri öğrendikten sonra ilk tahsiline, Hollan-